

УДК 616.61

DOI <https://doi.org/10.32782/umv-2023.1.3>

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА В НЕФРОЛОГІЇ ТА ДИТЯЧІЙ НЕФРОЛОГІЇ

Іванов Д.Д.

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри нефрології та нирковозамісної терапії

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика

<https://orcid.org/0000-0003-2609-0051>

У статті розглянуто сучасний стан підготовки та подальшої післядипломної освіти дитячих нефрологів і нефрологів в Україні. Проаналізовано проблеми навчання та післядипломної освіти за 25 років існування кафедри з акцентом на пандемію COVID-19 та військовий стан; проведено порівняння зі світовими підходами, висвітлено дискусійні питання. Зроблено акцент на сучасних проблемах післядипломної освіти в дитячій нефрології і нефрології, визначено потреби у цій галузі, окреслено шляхи вирішення та можливі заходи інтеграції у світові стандарти.

Ключові слова: нефрологія, дитяча нефрологія, післядипломна освіта, світові стандарти медичної допомоги, навчання в нефрології, навчання в дитячій нефрології.

Спеціальності «нефрологія» та «дитяча нефрологія» існують в Україні понад 30 років. Сьогодні для отримання зазначеної спеціальності доктору потрібно мати диплом лікаря, закінчену інтернатуру або резидентуру та пройти відповідні курси спеціалізації при акредитованому учбовому закладі.

Перші курси спеціалізації були організовані в Київському інституті вдосконалення лікарів на кафедрі, заснованій академіком НАМН України, членом-кореспондентом НАН України професором Л.А. Пирігом, у 1995 р. Тоді курси спеціалізації тривали два місяці.

Десять років тому за ініціативи кафедри нефрології, яка змінила назву на «кафедру нефрології та нирково-замісної терапії (НЗТ)», відповідним наказом МОЗ України курси спеціалізації збільшені у своєму терміні до шести місяців. Були розроблені унікальні програми, питання до комп'ютерних іспитів, оригінальна система навчання [1], а пізніше виданий єдиний в Україні національний посібник із нефрології. Окремі кафедри інших учбових закладів України, що мають нефрологію як суміжну дисципліну, заявили про бажання проводити також цикли спеціалізації з нефрології, проте рівень такої підготовки викликав певні зауваження.

Нам було цілком зрозуміло, що шестимісячні курси не дають змоги належним чином підготувати спеціаліста з нефрології та дитячої нефрології. Навіть не враховуючи важливість опанування інтервенційних діагностичних інструментів спеціальності (нефробіопсія, реносцинтиграфія), викласти всю теоретичну частину сучасних нефрологічних знань, не говорячи про оволодіння практичними навичками та отримання особистого досвіду, за шість місяців не є можливим. Тому кафедра нефрології та НЗТ тепер уже Національного університету охорони здоров'я імені П.Л. Шупика увела до плану початок курсів спеціалізації з лютого місяця, щоб два місяці відпустки дали змогу бажаним лікарям ініціативно працювати на робочому місці в нефрологічному відділенні будь-якої із п'яти клінічних баз кафедри нефрології та НЗТ НУОЗ імені П.Л. Шупика. Іспит проводиться, таким чином, після восьмимісячного навчання [2].

Пандемія COVID-19 посилила негативні боки шестимісячного навчального процесу для отримання спеціальностей «нефрологія» та «дитяча нефрологія». Три із п'яти існуючих клінічних баз були активно залучені до лікування пацієнтів із COVID-19 та ввели епідеміологічні обмеження. Не сприяло опануванню практичних навичок та повноцінного учбового процесу і відповідні муніципальні та відомчі обмеження під час пандемії.

Щоб надати додаткові можливості для курсантів, було задіяно нефрологічну клініку професора Д. Іванова, що відповідала епідеміологічним обмеженням, мала I категорію акредитації МОЗ України, стада офіційною клінічною базою НУОЗУ імені П.Л. Шупика та надала можливість навчатися в умовах обмежених ресурсів. При цьому нефрологічна клініка надавала і має сьогодні весь ланцюг діагностичних та лікувальних можливостей, які не має в жодному місці та з таким обладнанням жодна клінічна база України. Це унікальна система проведення нефробіопсій з отриманням результату протягом однієї доби, розрахунок ризику прогресування хронічної хвороби нирок (обладнання Siemens), 10-річний досвід застосування імунобіологічної терапії, розширений гемодіаліз зокрема. Можливість навчання на робочому місці стало рішенням для певних курсантів. На жаль, під час пандемії пішли

з життя засновник кафедри академік НАМН Л.А. Пиріг та доцент кафедри завуч О.І. Таран, що обмежило величезний досвід нефрологічних знань.

Ледь завершилася ковід-пандемія та ще не відновилася нормальна ситуація в роботі клінічних баз, як було введено військовий стан, що майже припинив повноцінний процес підготовки лікарів. Отриманий досвід ковідної ситуації дав можливість не переривати учбовий процес та набуття практичного досвіду для лікарів. Під час військового стану були розроблені нові курси і сформульовані міжнародні рекомендації для нефрологічних пацієнтів [3].

Таким чином, до 30-річчя незалежності України процес підготовки лікарів за спеціальностями «нефрологія», «дитяча нефрологія» прийшов із позитивними ознаками: майже вісім місяців навчання, наявність можливості вибору клінічної бази, потужний висококваліфікований колектив кафедри (академік, професор і три доцента), опанування гібридної системи навчання, проте і з низкою негативних чинників: незадовільний за часом термін навчання, втрата досвідченого колективу кафедри, різке обмеження опанування практичних навичок.

Слід відзначити, що опорна кафедра нефрології та НЗТ відчула на собі такі труднощі, але ще більшою мірою вони торкнулися інших кафедр, які заявили про бажання підготовки лікарів за спеціальністю «нефрологія», та навіть європейських країн [4]. Проте ми набули надзвичайного досвіду.

Усе розглянуте вище стосувалося й лікарів, які підтверджували або підвищували свої кваліфікаційні категорії. Окрім вищезгаданого, додалися неможливість вчасного отримання документів, що підтверджували кваліфікацію від МОЗ України, та неможливість стажування за кордоном. Слід відзначити, що підготовка лікаря-нефролога займає у різних країнах світу три і більше років. Нашим лікарям, що отримали спеціальність «нефрологія» або «дитяча нефрологія», не вдалося підтвердити свою спеціальність за кордоном з огляду на різну тривалість підготовки та різні вимоги до знань і навичок.

Багато в чому з нашої ініціативи Європейська асоціація дитячих нефрологів увела іспит для всіх країн для підтвердження спеціальності «дитячий нефролог». Проте такого іспиту немає для спеціальності «нефрологія», а той, що є для дитячих фахівців, не носить силу закону для клінічної практики спеціалістів, що здали іспит.

Середня кількість спеціалістів-нефрологів та дитячих нефрологів відповідає світовим стандартам і навіть більше на одну хвору людину порівняно з більшою часткою країн світу. Принаймні сьогодні в Україні є близько 400 нефрологів та 130 дитячих нефрологів. Середній вік їх омолодився за останні 10 років і вже не досягає пенсійного віку.

Професор Д.Д. Іванов як президент Української асоціації дитячих нефрологів/Української асоціації нефрологів зміг належним чином представити наших лікарів у світовому просторі [5]. Як результат, УАДН включено до ESPN, а УАН – до ISN. Це дало змогу лікарям-нефрологам як самостійно, так і від Асоціації увійти у навчальний процес світового рівня для отримання відповідних балів, що використовуються для атестації.

Нефрологія і дитяча нефрологія нині мають потужні світові ресурси для післядипломної освіти, які можна розділити на:

- спеціалізовані, що надають інформацію для членів фахових асоціацій, насамперед ISN, IPNA/ESPN;
- загальномедичні, наприклад Medscape, QxMD та ін., що мають розділи нефрології/дитячої нефрології.

Ці ресурси, доступні для подій у реальному часі або на сайтах, мають усі можливі форми для навчання, а саме: вебінари, експертні столи, курси, відеоуроки і навіть іспити для здобуття/підтвердження спеціальності.

Цілком зрозуміло, що світовий навчальний процес має набагато більше можливостей, адже він більш потужний економічно та кількісно. Таким чином, нефрологам/дитячим нефрологам достатньо самостійно навчатись як лікарям або скористуватися членством в Українській асоціації нефрологів для нефрологів або Українській асоціації дитячих нефрологів для дитячих нефрологів, що мають доступ до навчальних ресурсів відповідних світових асоціацій, або безпосередньо шляхом вступу до ISN, IPNA/ESPN отримати змогу навчатися та отримувати відповідні знання та кваліфікаційні бали.

Наріжним питанням для українських нефрологів є недостатня мовна підготовка, адже більшість навчальних матеріалів у світовому просторі подається саме англійською. Такі лікарі в освітньому процесі на українських ресурсах, які, насамперед, найбільш професійно подаються УАН та УАДН, отримують меншу кількість балів. Тому участь експертів від України у складі освітніх комітетів UEMS відкриває шлях до акредитації українських матеріалів національною мовою та присвоєння їм відповідних кваліфікаційних балів UEMS. Це значно полегшить лікарям з України отримувати/підтверджувати свої кваліфікаційні категорії та в подальшому або підвищувати знання англійської мови, або користуватися новими можливостями онлайн-перекладачів.

Дуже важливим питанням для лікарів та нефрологів зокрема є питання зручності ресурсів. У світі розроблено чимало додатків, що дають змогу звести на одну платформу (додаток) різні сайти та користуватися ними з «одного вікна». Такі додатки найбільш популярні для месенджерів, що дають змогу мати на робочому столі ноутбука чи телефона від 2 до 100 зведених разом інформаційних джерел. Аналогом таких додатків в Україні є платформа «АКСЕМЕДІН», що також надає ще одну дуже важливу функцію – створення особистого портфоліо лікаря, якій автоматично враховує всю активність лікаря в одному місці. Таким чином, подібні ресурси імітують навчальне вікно на екрані комп'ютера за своєю спеціальністю, проте отримане з багатьох інформаційних джерел.

Такий додаток в ідеалі повинен давати змогу лікарю самостійно звести всі необхідні навчальні ресурси в одну програму, зробити особисте портфоліо, отримувати підтвердження проходження учбових матеріалів відповідними сертифікатами, мати додаткові ресурси за суміжними спеціальностями, які лікар самостійно «набирає» у програму, та формувати автоматично звітний документ про себе за будь-який проміжок часу.

Таким чином, моє бачення поліпшення післядипломної освіти в нефрології/дитячій нефрології базується на отриманні UEMS балів для українських користувачів за рахунок імплементації навчальних матеріалів шляхом лобювання національними експертами якісних продуктів та створенні програми-додатку зведених навчальних персоналізованих продуктів та їх портфоліо у єдиному ресурсі. Можливість захисту своїх знань та практичних навичок можлива за умов збільшення програм та часу підготовки лікарів за спеціальностями «нефрологія», «дитяча нефрологія» щонайменше до трьох років.

Література

1. Вороненко Ю.В., Минцер О.П., Иванов Д.Д. Современная философия трансфера знаний в последипломном медицинском образовании. *ПОЧКИ. НИРКИ. KIDNEYS*. 2012. № 2. С. 15–18.
2. Voronenko, Yuriy V., Mintser, Ozar P., Ivanov, Dmytro D. Promissory Concept of medical education. *Journal of European CME*. 2015. № 4. DOI: <https://doi.org/10.3402/jecme.v4.25135>.
3. Vanholder, R., De Weggheleire, A., Ivanov, D.D. et al. Continuing kidney care in conflicts. *Nat Rev Nephrol*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1038/s41581-022-00588-7>.
4. Yazıcıoğlu B., Bakkaloğlu S.A. European Society for Pediatric Nephrology. Impact of coronavirus disease-2019 on pediatric nephrology practice and education: an ESPN survey. *Pediatr Nephrol*. 2021 Dec 31:1–9. DOI: 10.1007/s00467-021-05226-1. Epub ahead of print. Erratum in: *Pediatr Nephrol*. 2022 Feb 24; PMID: 34971403; PMCID: PMC8929721.
5. Prikhodina L., Ehrlich J., Shroff R., Topaloglu R., Levtchenko E. European Society for Paediatric Nephrology. The European Society for Paediatric Nephrology study of pediatric renal care in Europe: comparative analysis 1998–2017. *Pediatr Nephrol*. 2020. Jan. 35(1):103–111. DOI: 10.1007/s00467-019-04378-5. Epub 2019 Oct 29. PMID: 31664556.

POSTGRADUATE EDUCATION IN NEPHROLOGY AND PEDIATRIC NEPHROLOGY

Ivanov D.D.

Shupyk National Healthcare University of Ukraine

The article considers the modern state of training and further postgraduate education of pediatric nephrologists and nephrologists in Ukraine. The author analyzes problems of training and postgraduate education over the 25 years of the department's functioning with an emphasis on the COVID-19 pandemic and martial law, compares them with world approaches, and highlight discussion issues. Emphasis is placed on modern challenges of postgraduate education in pediatric nephrology and nephrology, needs in the relevant field are identified, and solutions and possible integration measures into world standards are outlined.

Key words: *nephrology, pediatric nephrology, postgraduate education, world standards of medical care, nephrology training, pediatric nephrology training.*